

O'ZBEKISTON MUSTAQILLIGI E'LON QILINISHINING TARIXIY SHAROITLARI VA HUQUQIY ASOSLARI

Millat umidi universiteti

Mirziyod Qodirov BM-101

Annotatsiya

Ushbu maqolada O'zbekiston mustaqillikka erishish jarayonining tarixiy sharoitlari va uni ta'minlagan huquqiy asoslar tahlil qilinadi. Shuningdek, sobiq ittifoq davridagi siyosiy-iqtisodiy inqiroz, xalqning erkinlikka bo'lgan intilishi va mustaqil davlat sifatida O'zbekiston Respublikasining shakllanish bosqichlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: mustaqillik, suverenitet, tarixiy jarayon, huquqiy asos, Konstitutsiya, davlat suvereniteti.

Abstract

This article analyzes the historical conditions and legal foundations of Uzbekistan's independence. It examines the political and economic crisis of the late Soviet period, the national awakening of the Uzbek people, and the stages of establishing an independent state – the Republic of Uzbekistan.

Keywords: independence, sovereignty, historical process, legal foundation, Constitution, statehood.

Аннотация

В статье анализируются исторические условия и правовые основы провозглашения независимости Узбекистана. Рассматриваются

политический и экономический кризис в конце советского периода, национальное пробуждение узбекского народа и этапы становления независимого государства – Республики Узбекистан.

Ключевые слова: независимость, суверенитет, исторический процесс, правовые основы, Конституция, государственность.

Kirish

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishishi nafaqat siyosiy, balki tarixiy jihatdan ham millat hayotida tub burilish yasagan voqea bo'ldi. 1991-yil 31-avgust kuni Oliy Kengash sessiyasida "O'zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligi to'g'risida"gi qonun qabul qilinib, mamlakat suveren davlat sifatida e'tirof etildi.

Mustaqillikning e'lon qilinishi uzoq tarixiy jarayonlar, xalqning ozodlik uchun kurashi va sobiq ittifoq davridagi og'ir ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlar ta'sirida shakllangan siyosiy tafakkurning mahsuli edi. Shu bois, bu jarayonni to'liq anglash uchun o'sha davrning tarixiy sharoitlari va huquqiy asoslarini tahlil qilish zarurdir.

Asosiy qism

1. Mustaqillikka olib kelgan tarixiy sharoitlar

XX asrning 80-yillari oxiriga kelib, sobiq SSSR hududida chuqur siyosiy va iqtisodiy inqiroz yuzaga keldi. "Qayta qurish" siyosati jamiyatda ochiqlikni kuchaytirgan bo'lsa-da, u iqtisodiy tanglikni bartaraf eta olmadi. O'zbekiston iqtisodiy jihatdan markazga qattiq qaram edi: ishlab chiqarish vositalari, moliyaviy siyosat va eksport tizimi Moskva tomonidan boshqarilar edi.

1989-yil 21-oktabrda “Davlat tili to‘g‘risida”gi qonun qabul qilinishi xalqning milliy o‘zligini anglashda muhim bosqich bo‘ldi. Shu yillarda milliy uyg‘onish g‘oyasi kuchayib, ijtimoiy-siyosiy faollik ortdi.

1989-yilda Islom Karimov O‘zbekiston Kommunistik partiyasi Markaziy Qo‘mitasining birinchi kotibi etib saylanib, respublika mustaqilligi uchun siyosiy yo‘l ochdi. U mustaqillik yo‘lida o‘z strategik qarashlarini ilgari surib, iqtisodiy va siyosiy mustaqillikka erishish zarurligini ta’kidladi.

2. Mustaqillik sari siyosiy jarayonlar

1990-yil 20-iyunda O‘zbekiston SSR Oliy Kengashi “Davlat suvereniteti to‘g‘risida Deklaratsiya”ni qabul qildi. Bu hujjat O‘zbekistonning o‘z hududida oliy hokimiyatga egaligini e’lon qilgan birinchi muhim siyosiy-huquqiy asos edi.

Mazkur deklaratsiyada respublika xalqining o‘z tabiiy boyliklari, iqtisodiy resurslari va ichki siyosatini mustaqil belgilash huquqi ta’minlandi. Shu tariqa O‘zbekiston amalda siyosiy jihatdan ittifoq markazidan ajralish yo‘lini tanladi.

1991-yil 19–21-avgust kunlari Moskvada davlat to‘ntarishiga urinish bo‘lib o‘tdi. Bu voqea sobiq ittifoqning butunlay parchalanganini ko‘rsatdi. O‘zbekiston rahbariyati bu holatni mamlakat mustaqilligini e’lon qilish uchun tarixiy imkoniyat sifatida baholadi.

3. Mustaqillikning e’lon qilinishi va uning huquqiy asoslari

1991-yil 31-avgust kuni Oliy Kengash sessiyasida “O‘zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligi to‘g‘risida”gi Qonun va “O‘zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligi asoslari to‘g‘risida”gi Bayonot qabul qilindi. 1-sentabr esa “Mustaqillik kuni” deb e’lon qilindi. Mazkur qonunda O‘zbekiston Respublikasi mustaqil, demokratik va huquqiy davlat sifatida e’tirof etildi. Unga ko‘ra: O‘zbekiston hududi daxlsiz va bo‘linmas hisoblanadi;

Davlat hokimiyati faqat xalq irodasiga tayangan holda amalga oshiriladi;
Boshqaruvning oliy manbai – O‘zbekiston xalqi ekanligi huquqiy jihatdan mustahkamlab qo‘yildi. Shu tariqa, mustaqillikning huquqiy asosi — konstitutsiyaviy tamoyillarga tayanib, xalqaro huquq me‘yorlariga muvofiq ravishda shakllandi.

1992-yil 8-dekabrda esa O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi qabul qilinib, unda davlat mustaqilligi, suverenitet, inson huquqlari va fuqarolik jamiyati tamoyillari mustahkamlab qo‘yildi. Bu hujjat O‘zbekiston mustaqilligini qonuniy jihatdan mustahkamlagan asosiy siyosiy-huquqiy manba bo‘ldi.

4. Mustaqillikning xalqaro e’tirofi va amaliy mustahkamlanishi

Mustaqillik e’lon qilingach, O‘zbekiston Respublikasi xalqaro maydonda faol tashqi siyosat yurita boshladi. 1992-yil yanvar oyida Birlashgan Millatlar Tashkilotiga a’zo bo‘lish mamlakat suverenitetining xalqaro tan olinishiga asos bo‘ldi.

Shundan so‘ng O‘zbekiston ko‘plab davlatlar bilan diplomatik aloqalar o‘rnatdi, xalqaro tashkilotlarga a’zo bo‘ldi va o‘z milliy valyutasi — so‘mni muomalaga kiritdi. Bu o‘z navbatida iqtisodiy mustaqillikni ham ta’minladi.

Oliy Kengash, Prezident instituti, Konstitutsiyaviy sud va mustaqil qonunchilik tizimi shakllantirildi. Shu tariqa siyosiy, iqtisodiy va huquqiy jihatdan mustaqil davlat poydevori barpo etildi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekiston mustaqilligi e’lon qilinishi — tarixiy zarurat va xalq irodasining ifodasi edi. Bu jarayon sovet davrining siyosiy inqirozi, milliy uyg‘onish harakati hamda xalqning ozodlik istagi bilan chambarchas bog‘liq edi.

Huquqiy jihatdan esa mustaqillik “Davlat suvereniteti to‘g‘risida Deklaratsiya”, “Davlat mustaqilligi to‘g‘risida”gi Qonun va 1992-yilgi Konstitutsiya orqali mustahkamlandi.

Bugungi kunda O‘zbekiston Respublikasi ana shu mustaqillik tamoyillariga tayanib, demokratik, insonparvar va suveren davlat sifatida barqaror taraqqiyot yo‘lidan bormoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: Adolat, 2023.
2. “O‘zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligi to‘g‘risida”gi Qonun. – 31-avgust, 1991-yil.
3. “O‘zbekiston Respublikasining davlat suvereniteti to‘g‘risida Deklaratsiya”. – 20-iyun, 1990-yil.
4. Karimov I.A. O‘zbekistonning o‘z istiqlol va taraqqiyot yo‘li. – Toshkent: O‘zbekiston, 1992.
5. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
6. O‘zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligi rasmiy sayti – www.mfa.uz
7. O‘zbekiston Respublikasi Milliy arxivi materiallari, 1991–1992-yillar.